

Vermeer – ljuskonstens mästare

En utställning i Haag med konstverk av den holländske 1600-talsmästaren Johannes Vermeer öppnade nyligen inför den församlade världspresen. Ingvar von Malmborg var där.

För en tid sedan öppnade en stor retrospektiv utställning i Haag med verk av den holländske 1600-talsmästaren Johannes Vermeer. Trots att utställningen bara omfattar 22 små oljemålningar, och trots att hela samlingen rymmer i tre små rum, hade världspresen mangrant slutit upp.

Konst

På presskonferensen på Mauritshuis, kungabostaden som blivit konsthall, ställdes frågor av representanter för Le Monde, Times och Washington Post. Samtliga influerade av holländska turistbyråer, som ett led i marknadsföringen av nationen och dess kulturliv.

Ingen strid

Denna stillsamma utställning är så långt ifrån det spektakulära man kan komma. Här finns ingen ångest, inga hästar som stegrar mot himlen, ingen kamp eller strid. Istället talar målningarna till oss, lågmält och intensivt, om livet i matsalar, kamrars, kök och salonger.

Föga är känt om Johannes Vermeer, mer än de detaljer som funnit vägen till officiella dokument.

Man vet att han föddes i den rika manufakturstaden Delft 1632. Att han tjugo år senare,

efter sin far, övertog ett stort stenhus och ett satångväveri. Att hade också ärvt värdshuset Mechelen, beläget vid marknadstorget, varifrån han bedrev konsthandel.

Uppenbarligen var han redan då utbildad konstnär, för året därpå, 1653, valdes han i det mäktiga St Lukasgillet som mästarmålare. Men om hans konstnärliga utveckling vet vi ytterst lite.

Vilka var hans lärare? Var gjorde han sin lärlingstid? Studerade han flamländskt måleri i Antwerpen, renässanskonst i Florens, gick han på skola i Paris? Man känner inte ens till om han hade en ateljé eller vilka hans konstnärsvänner var.

Två dagar efter sitt äktenskap undertecknade han ett dokument med samtidskonstnären Gerhard ter Boch, och Leonard Bramer var vittne till förlovingen. Men hur kan vi tolka detta? Går det alls att tolka?

Spåren glider undan, obeständiga och ogripbara, som så mycket i hans målningar.

Vermeer är en ljuskonstens mästare. På dukarna faller solljuset in: mättat och dunkelt till en sen sommardag, gråblekt i ett vinterkök, starkt och livgivande en vårmorgon.

Färgspelet i klädernas veck – skuggor och dagar – avslöjar stor teknisk skicklighet. I spinnets skiftningar och i mattornas blåroda mönster – ömsom ljus och ömsom skugga – ser vi mästarens hand.

Dateateknik

Med modern dateateknik kan man studera hur han gått till väga. På dataskärmen framträder de små extra färgpunkterna, osynliga för ögat men urskiljbara

Flicka med vinglas. Av Johannes Vermeer (1632-1675)

ra i förstoring: ett purpurstänk vid en mun, en gnista rött på en hand, solblänket i ett öga. På skärmen ser vi också färglagren som ger djupeffekten, och övermålningarna.

Ju mer man studerar Vermeers verk desto fler frågor uppstår. Samma spinnett finns uppställt som rekvisita i målning efter målning. Samma turkiska mattor förekommer gång efter annan. Samma guldglada hermelinskantade kläde bärs av flera modeller.

Finns en djupare avsikt med föremålen, symboler som ska

tolkas? Målade han för ros skull, i pauserna som värdshusvärd och konsthandlare, och tog vad som fanns tillgängligt i huset? Eller arbetade han på beställning: var spinetten det centrala i bilden?

Trots ljusschakten, som avslöjar en själslig släktskap med Rembrandt, är det kvinnorna som rör betraktarens ögon.

Han avbildar dem med gåspenna i handen, på väg att teckna ner några rader medan hushållerskan/budbäraren väntar. Han målar dem gravida, med inälvade leenden.

De flesta tavlor på utställningen föreställer kvinnor i hemmiljöer. Ibland uppvaktas de av en herre med svajig plym, beredd att hålla upp en extra skvätt vin, men lika ofta utför de vardagssysslor.

Okända modeller

Det är troligt att han använt hustru och döttrar som modeller, i kärleksfulla porträtt. Men vem är vem? Hos Rembrandt eller van Hals vet man vilka personerna var i verkliga världen. Man har kartlagt Edward Munchs modeller, och Picassos, och Renoirs.

Hos Vermeer är det omöjligt. De finns där bara, okända, gripna ur ett undflyende ögonblick och fastnaglade i den historiska vävnaden.

Där finns porträttet av en man i en blå fotsid rock. Han står med en passare i handen och en karta framför sig, en jordglob ovanför. Han tittar bort, tankfull, undrande, meditativ; som om han löste ett problem långt bortom sig själv.

I den bilden finns Europas historia.

Vi vet, med dagens perspektiv, vad som händer. Uppträcksrensorna planerades, båtarna från Holland tog sig ut i världen, varor kom in från öster och väster, välståndet föddes i Amsterdam och Delft. Det är inte förvånande att Vermeer riktat ett intensivt, vitt ljus just mot kartan.

Men bildens centrum ligger egentligen i människans ansikte. I en stilla utsäglig sekund när varken tiden eller tingen existerar.

Ingenting sker, och samtidigt så mycket. Däri ligger mästerverket.

INGVAR VON MALMBORG

Är verkligen fetma den största skammen?

Vi befinner oss nu i en föreställningsvärld där den största skammen är ett slags förstapris.

Skam köper respekt och liksom allt som förmedlas av välfärdsstaten blir respekt ett nollsummespel, skriver Per-Olof Bolander apropå krav från Överviktigas riksförbund.

Klippet från Göteborgs-Posten är daterat 22 januari.

Krönika

Det har blivit liggande här några månader medan jag omsorgsfullt vägt ämnets relevans mot de etiska komplikationerna. Hur uppmärksammar man problemet med gnälliga fetknoppar utan att människor känner sig kränkta och sårade?

Problemet är förstås inte fetknopparna själva, de är på

sin höjd ett irritationsmoment. Det är den massmediala arenan där alla möjliga kategorier uppmontras att agera i själv- och själv- och själv-rättfärdig agitprop som förtjänar att fördömas.

En man vid namn Lars Åhman spelar där en liten men återkommande roll. Artikeln i GP är tredje gången jag mött honom i spalter och eter. Sakerligen har han gjort fler gästspel än så. Som person angår han mig inte. Som illustrerande exempel och offentlig aktör utgör han en lovlig, och tacksamt bred, måltavla.

Förstapris

Rubriken i GP lyder: "Att vara fet är den största skammen" (citattecken i originalet). Den största? Det bisarra i påståendet förstärks av ett fotografi på en leende Åhman. Vi befinner oss nu i en föreställningsvärld där den största skammen är ett slags förstapris. Majoriteten av oss blir behandlade som sämre människor på grund av att vi är feta",

säger ordföranden i Överviktigas riksförbund. Sämre än vilka? Sämre än förtidspensionärer, religiösa avvikare, psykiskt sjuka?

Äna sidan är Åhmans budskap till överviktiga att du duger som du är. Än sidan är övervikt "ett missbruk och ska behandlas som ett sådant. När det gäller alkoholister och narkomaner accepterar omgivningen att det är ett gift som är svårt att bli av med."

Ja, är det inte just vad man brukar säga när man har en narkare i familjen: sån tur i alla fall att han inte är en sån där tjockis?

Men nej, Åhman menar förmodligen något helt annat när han talar om "omgivningen". Det är de offentliga resurserna, vårdapparaten och bidragssystemen som inte tillerkänner de överviktiga deras rättmätiga andel. Överviktiga respekteras bara om de får en större andel av omsorgskakan och för att få det håller man fram oföränt och skammen. Skam köper respekt och liksom allt som förmedlas av välfärdsstaten blir

respekt ett nollsummespel, om ens det i nedskärningstider.

Motsättningen mellan att duga och att vara en missbrukare i klass med alkoholister och narkomaner kan sticka i ögonen på mindre sofistikerade läsare men är alltså skenbar. Alla duger per definition och eventuella problem är alltid någon annans ansvar. Att antyda att oönskad fetma ofta kan förklaras med dåliga vanor och bristande självdisciplin är inte comme il faut.

Åhman själv har slutat att väga sig. "Om man inser att man duger som man är finns det ingen anledning att försöka förändra sig", resonerar han. Säker är taktiskt korrekt inställning när man basar för Överviktigas riksförbund. Skulle han gå ner i vikt kunde ju hans ordförandeskap komma att ifrågasättas av fetfundamentalister.

Men det vore orättvist att framställa Åhman som enbart ute efter att maximera utbytet för det tunga särintresse han har representerat. Kravet på erkännande är äkta, liksom känslan av diskriminering.

Överdrifterna och självomtygelsen vävs samman med en berättelse om det mobbade barnet. Men kravlös överseende med den som haft det svårt är lika litet som bidrag verklig respekt.

Förolämpning

Jag skrev i början att Lars Åhman som person inte angår mig. Jag inser nu att även det var en förolämpning, kanske den grävsta tänkbara. Åhman och mängder av likasinnade anser sig ha rätt att angå mig personligt på egna villkor och en moraliskt korrumperad journalistik utnyttjar dem. "Ån sen" är förmodligen det mest politiskt inkorrekt uttrycket näst korsbänningar. Men till skillnad från korsbänningar är det ofta både naturligt och försvarligt, i synnerhet när massmedia, som det så vackert heter, lyfter fram det mänskliga.

P.O. Bolander